

'Geene kwaadwilligen, maar vreedzame onderdanen naderen tot Uwen Troon'

Surhuisterveen wilde in 1830 los van de Grietenij Achtkarspelen

Door Dirk R. Wildeboer te Buitenpost,
secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen
tel. 0511-541920

"Ontslag van het zoogehate Grietenij Bestuur van Achtkarspelen en verheffing van het dorp tot eene Gemeente met eenen Burgemeester aan het hoofd". Dat was het verzoek in 1830 van een groep inwoners van Surhuisterveen aan de Koning Willem I. Zij deden hun beklag over de 'drukkende belasting, waaronder zij zwoegden'.

Foto uit plm. 1900 van de haven te Surhuisterveen met de Gedempte Vaart.

Op 23 december 1830 richtte een groep van 52 ingezetenen van Surhuisterveen een request aan Koning Willem I. De ondergetekenden waren van mening dat 'de Vriezen gebukt gingen onder den last der Grietenijen, die hun in alle opzigten schadelijk zouden zijn, echter bovenal in het financieële'.

De tekst van het request:

Aan Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nasau, Groot Hertog van Luxemburg, enz., enz.

Surhuisterveen, 23 december 1830

Sire,

Geene kwaadwilligen, wier doel het is, onrust en Tweespalt te bevorderen, maar vreedzame onderdanen, die hun Vaderland warme liefde toedragen, naderen tot Uwen Troon, om met eerbied en rondheid, hunne belangen en wenschen open te leggen. Met blijdschap onlangs in de nieuwspapieren gezien hebbende, dat er eene Commissie is aangesteld, belast met het onderzoek, of en welke bezuinigingen er kunnen plaatshebben, kunnen de ondergetekenden, alle inwoners van het dorp Surhuisterveen, Grietenij Achtkarspelen, provincie Vriesland, niet nalaten Uwe Majesteit opmerzaam te maken op de drukkende belasting, waaronder zij zwoegen, buiten en behalve de Algemene Rijksbelastingen. Vriesland namelijk Sire, zucht sedert October 1816, onder een Juk, dat door geene der andere provinciën van Uw Rijk gertorscht wordt. De Vriezen gaan gebukt onder den last der Grietenijen, die hun meest in alle opzigten schadelijk zijn, bovenal echter in het financieële. Om dit aan te toonen behoeven wij Uwe Majesteit slechts opletend te maken op de Tractementen en Kosten van het Burgerlijk Bestuur. Deze zijn in de Grietenij Achtkarspelen als volgt:

Grietman f 1200,-, Secretaris f 1100,-, Grietenij Ontvanger f 300,-, Assessoren f 450,-, Grietenij Raad f 125,-, Generale Kosten f 500,-, 4 Grietenij Commiezen f 600,-, Executeurs f 300,-, Veldwachters en assistenten f 400,-, Onvoorziene Uitgaven f 200,-, Beloopende tezamen f 5.175,-. Dit omgeslagen over een bevolking van 5800 zielen, welke deze Grietenij bevat, bedraagt per ziel 89 centen. Welk een verbazend verschil als men dit vergelijkt met de kosten van het Burgerlijk Bestuur in de Provincie Groningen. In de naburige Gemeente Grijskerk, Kanton Zuidhorn, Provincie Groningen, zijn de Tractementen en Kosten van het Burgerlijk Bestuur als volgt: Burgemeester f 200,-, Secretaris f 250,-, Presentiegelden der Assessoren en Gemeente Raad f 80,-, Politie Bedienden f 145,-, Onvoorziene Uitgaven f 50,-, Beloopende tezamen f 725,-.

Indien het Burgerlijk Bestuur hier op den zelfden voet werd ingerigt, zou dit alleen voor ons dorp, hetwelk ruim 1100 inwoners bevat, eene bezuiniging bedragen van f 700,-. Wij vertrouwen Sire, dat zoodanige drukkende Grietenijlasten, strijden met uwe bedoelingen, die steeds zijn om het heil Uwer onderdanen te bevorderen en het uit dien hoofde, dat wij Uwe Majesteit eerbiedig en tevens dringend verzoeken, om ons van dat in geheel Vriesland, zoogehate Grietenij Bestuur te ontslaan en ons dorp te verheffen tot eene Gemeente met eenen Burgemeester aan het hoofd, gelijk in andere provinciën.

Het request werd ondertekend door 52 personen

Dit waren: Foppe E. Wieling, voorganger doopsgezinde gemeente, Stephanus Oenes van Kammen, heelen vroedmeester; Feike Wybrens Wouda, glazenmaker; Fokke Jans Witteveen, landbouwer; Kornelis Sjoerds

Raven, grofsmid; Willem Popkes Zuidema, landbouwer; Jan Popkes Zuidema, landbouwer; Auke Sybes Huizinga, landbouwer; Jelle A. Huizinga, koemelker; Louw Lieuwes Mellem, kastelein; J.J. Drost, koopman, Harm Alberts Postma, koopman/veenbaas; Willem Vinck, schoenmaker; Jozef Pieters Nieuwolt, hoedenmaker; Edze Durks van der Molen, koopman; Jetze Wybes van der Molen, zilversmid; Brant Klazes Veenstra, landbouwer; Symen Symens de Vries, landbouwer; Jan Symens de Vries, landbouwer; Johannes Douwers Wijnalda, schipper; Douwe Douwes Wijnalda, koopman; Binne Jans Hulshoff, landbouwer; Klaas Gerbens Pama, landbouwer; Willem Deknatel, rentenier; Antonie Deknatel, zonder beroep; Folkert Hanzes Nieuwenhuis, landbouwer; Hans Jans Nieuwenhuis, landbouwer; Pieter Jans Ploeg, landbouwer; Wopke Tjeerds van der Veer, koopman; Bareld Barelds de Jong, landbouwer; Jan Nanes Benedictus, landbouwer en Johannes Hendriks Nobag, kuiper. Verder waren de ondertekenaars van het verzoek: K. Ferwerda, Y.W. de Jong, L.L. van Bruggen, O.J. van Bruggen, S.P. Gjaltema, K.R. Veenstra, R.H. Veenstra, E.J. Wijnalda, Y.J. Terpstra, E.E. Postma, S.R. Oostermol, L.V. Elzenga, J.D. van der Schors, S.H. Galt, S.J. de Vries, W.W. Hoekstra, K.W. Ongersma, G.A. Kuipers, W.L. Hekstra en H.H. Nobag.

Hoe het verder ging:

Het verzoek van Surhuisterveen werd doorgezonden naar het provinciebestuur om advies, die het weer doorstuurde naar het bestuur van de Grietenij Achtkarspelen om bericht en raad. Bij het lezen van dit advies van Grietman en Assessoren (na 1851 waren dit de Burgemeester en Wethouders), kan men zich niet aan de indruk onttrekken dat zij dit maar al te graag deden. Op de inhoud van het verzoek werd diepgaand en zeer uitvoerig ingegaan. Het zou te ver voeren om het advies van de Grietenij volledig in dit artikel op te nemen, hoewel zeer interessant. Er wordt daarom volstaan om de belangrijkste elementen te vermelden.

Wat voor personen waren de ondertekenaars?

Volgens Grietman en Assessoren waren dit niet de meest aanzienlijksten en vermogenden en ook niet de meest gecomponeerde of geaccrediteerde ingezetenen van Surhuisterveen. Weliswaar waren er enige aanzienlijken en vermogenden onder hen. Doch hun getal werd zeker overtroffen door dat der Bankbreukigen, zoogenaamde plaatsvervangers, uit den publieken onderstand bedeedden en personen, wier zaken in eenen gedelabereerden toestand bevonden. De rest bestond merendeels uit behoeftige personen of lieden wier slordig gedrag of weinig doorzigt niet het minste vertrouwen inboezemt om als bevoegden in dezen te worden gehoord. Verder schreef het Grietnijbestuur dat 'het hen had bevreemd dat de requestant F.E. Wieling, Leeraar bij de Doopsgezinden Gemeente te Surhuisterveen, zich liet vinden aan het hoofd van een zodanig gezelschap met een dergelijk verzoek aan te komen'. Ook werd nog even opgemerkt dat meer dan de helft van de verzoekers behoorde tot de Doopsgezinde gemeente.

Was Surhuisterveen financieel beter uit met een eigen gemeente?

De vergelijking met de opgegeven kosten van het bestuur van de gemeente Grijpskerk zou niet kloppen. Bepaalde kosten, die toch werden gemaakt werden niet opgevoerd. Er werd zelfs een berekening gemaakt, waaruit bleek dat de huidige kosten voor de ingezetenen van Surhuisterveen hoger zouden worden bij een eigen gemeente.

Was er sprake van een algemene haat?

Volgens de verzoekers zou de gehele provincie Friesland de Grietnijbesturen haat toedragen. De bestuurders van Achtkarspelen verklaarden 'van deze haat niets te weten en weten evenmin met welk recht de verzoekers zich in dezen de tolke maken van het algemeen gevoelen. Zij hopen en vertrouwen echter dat die haat niet zo algemeen aanwezig is, als de verzoekers doen voorkomen, maar zich voornamelijk zal bepalen tot den boezem der requestanten. Van een bedienaar des Goddelijken woords zijn dezen haatgevoelens zeker ongepast'. Dominee Wieling kreeg dus ook nog even een veeg uit de pan mee van uit Buitenpost.

Overige argumenten

Verder werd door Grietman en Assessoren aangevoerd dat het zeer de vraag was om nu en in de toekomst, voor een eventuele zelfstandige gemeente Surhuisterveen, geschikte bestuurders te vinden. Deze personen moesten toch voor de ingezetenen en het provinciaal bestuur acceptabel zijn. Ook werd geen waarde gehecht aan de geuite klacht van de verzoekers aangaande het juk, waaronder de provincie Friesland zou gebukt gaan. 'Zij zouden dus een onderdeel zijn van het juk, het drukkende daarvan niet gevoelen'. De ondertekenaars van het request gaven niet exact aan waaruit het schadelijke zou bestaan. Ze noemden alleen het financiële.

Afwijzend advies

De door verzoekers aangevoerde argumenten kwamen het Grietnijbestuur niet geloofwaardig over. Zij gaven dan ook het advies: "dat der requestanten verzoek diende te worden gepasseerd". Dit was kennelijk in die tijd de ambtelijke term om het af te wijzen. Gedeputeerde Staten van Friesland konden zich volledig verenigen met het rapport van Grietman en Assessoren van Achtkarspelen. Zonder er iets aan toe te voegen werd het naar Den Haag gestuurd. In Surhuisterveen zal van Koning Willem I wel bericht zijn gekomen dat verheffing van het dorp tot een eigen gemeente, er niet in zat.

'Net al te foarnamen'?

Zoals al eerder werd verteld, gaf het Grietnijbestuur een weinig gunstig beeld van de ondertekenaars van het verzoek. Onderzoek werd gepleegd of dit wel correct was. In ieder geval was het wel juist dat meer dan de helft van de verzoekers behoorde tot de Doopsgezinde gemeente. Families als Wijnalda, Pama, Witteveen en Hulshoff stonden in de 19e eeuw te Surhuisterveen als Doopsgezind bekend. Toen ds. Wieling in 1828 in zijn ambt werd bevestigd, telde de gemeente slechts 47 leden. Het lijkt er veel op dat de voorganger met het request aan Koning Willem I bij praktisch al zijn gemeentelieden langs is geweest om een handtekening. "De enige aanzienlijken en vermogenden", waarover in het rapport van de Grietnij werd geschreven, waren vermoedelijk ds. Wieling, de heelmeeester Van Kammen en nog een aantal vrij vermogende boeren, zoals F.J. Witteveen, A.S. Huizinga, J.S. de Vries en B.J. Hulshoff. Of er inderdaad 'bankbreukigen' bij waren en personen, van wie de zaken er slecht voorstonden valt niet te achterhalen. Onder de verzoekers waren wel veel middenstanders met een gering inkomen. Dit valt af te leiden aan de lage aanslagen in de 'hoofdellijke omslag'. Misschien was er onder deze personen een aantal, dat als zodanig bekend stond. Ook staat vast dat zeker een ondertekenaar 'slordig gedrag' kon worden verweten.

Hij was jaren geleden schoolmeester te Buitenpost. Vanwege veelvuldige dronkenschap kreeg de man daar zijn ontslag. Waren er inderdaad veel behoeftigen en bedeedden onder de verzoekers? In het register voor 'de hoofdellijke omslag' over het jaar 1830 kunnen we nagaan dat van de 52 requestanten er slechts 30 een aanslag kregen. Hieruit valt op te maken dat de overige 22 personen te arm waren om iets te betalen. Het door Grietman en Assessoren geschetste beeld van de ondertekenaars van het verzoek moet in grote lijnen wel juist zijn. Tot een andere conclusie kan niet worden gekomen.

Dominee Foppe E. Wieling

Hij werd in 1795 geboren te Drachten en was gehuwd met Luitje van Kammen, geboren te Vierhuizen (Gr.). Het echtpaar had twee kinderen, t.w. Trijntje en Jacob, resp. in 1827 geboren te Huizinge (Gr.) en in 1833 te Surhuisterveen. Of de predikant inderdaad de bedenker is geweest van het plan, valt niet meer te achterhalen. In 1830 werd hij aangeslagen voor een bedrag van f 32,- in de plaatselijke belasting. In vergelijking met de heelmeeester van Kammen, die f 17,50 moest betalen, was dit een fors bedrag. Misschien vond hij de aanslag wat aan de hoge kant en was hij het in zijn vorige standplaats, t.w. Huizinge in de provincie Groningen, anders gewend.

Ten slotte

Ds. Wieling is 30 jaar in Surhuisterveen predikant geweest. In 1858 ging de herder en leraar met emeritaat en het gezin vertrok uit het dorp. Waar zou hij naar toe zijn verhuisd? U kunt het haast wel raden. In het oude bevolkingsregister van Surhuisterveen over de periode van 1850-1860 valt te lezen dat man en vrouw werden afgeschreven naar de gemeente Grijpskerk. Zou hier toen een belastingparadijsje zijn geweest?

Bronnen:

Ryksargyf Fryslân, toegang 11, inv.nrs. 706 en 1345 Gemeente-archief Achtkarspelen.

Dit was een publicatie van de Stichting Oud-Achtkarspelen

Herenhuis aan De Kolk te Surhuisterveen (gebouwd in 1868). Op de voorgrond het nieuwe carillon.

Stichtingssteen boven de deur van de Doopsgezinde kerk te Surhuisterveen uit 1804. In 1614 was er al een Doopsgezinde gemeenschap in het dorp.

En het is uit dien hoofde en om andere
 goede redenen, die hier kunnen worden
 waaraan het Bestuur van het Hoop Sur
 huisterveen een uitbreiding op de andere
 Besturen ten plattelande onder Provincie
 zoude behoeven te worden gemaakt en
 die uitbreiding behoudende orde en rust
 en de maatschappij zelfs geen plaats
 kan hebben en verders uitbreiding
 der onvoorzame zoo het zijnde door de
 haat en lust tot eigendubbelzels
 beheer geïmproviseerde personen waarin
 de request is vervat. dat my onder
 verbetering van advies, dat de request
 tranting verzoek dien te worden
 gepast jaide. -

coll
 extract

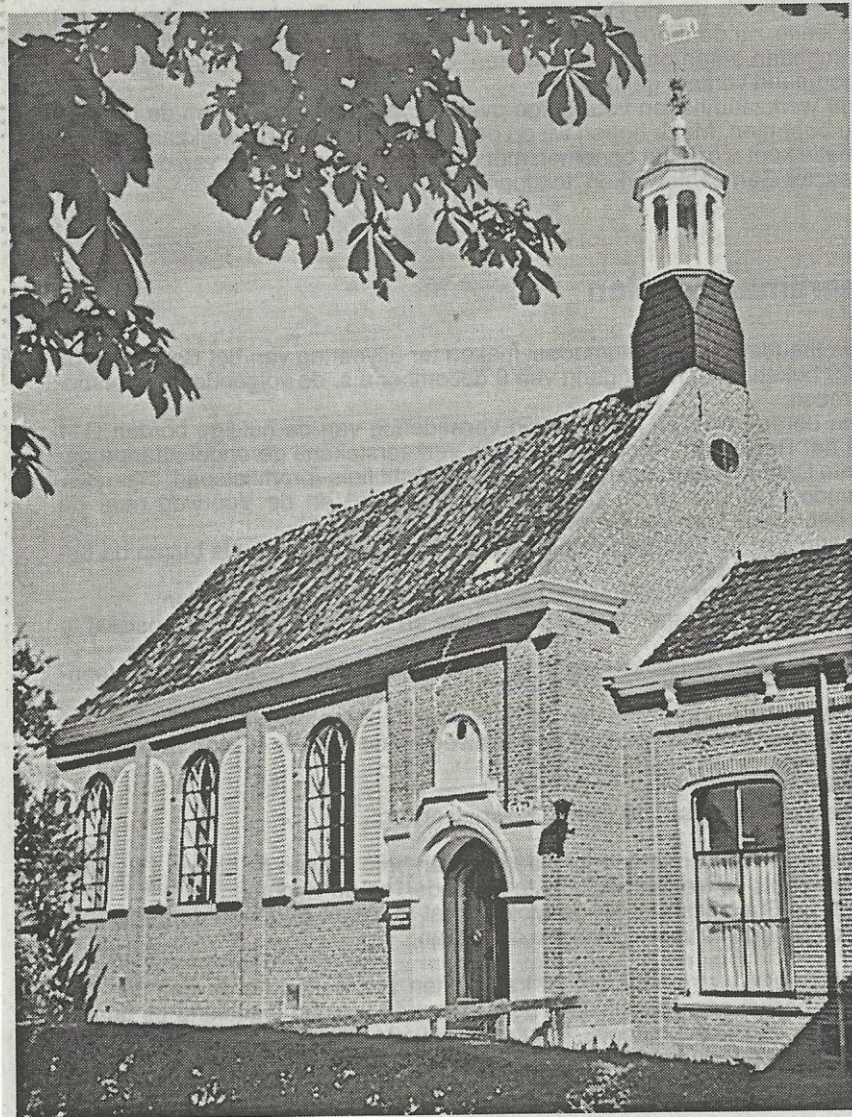
Grietman van het Hoop
 van Surhuisterveen

F. J. M. M.

Tweede van de Hoop

F. J. M. M.

Laatste deel van het advies van het Grietnijbestuur van Achtkarspelen d.d. 25 april 1831 aan Gedeputeerde Staten van Friesland op het request van een groep ingezetenen van Surhuisterveen. 'Dat dit dorp mag worden verheven tot eene afzonderlijke gemeente met eenen Burgemeester aan het hoofd'. Het was ondertekend door de Grietman Sybrand van Haersma en de Secretaris F. J. M. M. Mulier.

Recente opname van de Doopsgezinde kerk aan de Gedempte Vaart te Surhuisterveen. De muren, waarin rondbogige gesloten vensters, zijn door spaarvelden geleed. In de kerk hangt een koperen kroon.